

Az európai gazdaság növekedését meghatározó feltételek

New Growth for Europe. On Investment, Crisis Management and Growth Potential. Jubileumi konferencia, Berlin, 2016. október 10.

A Leibniz Information Centre for Economics (ZBW) és a Centre for European Policy Studies (CEPS) rendezésében a Német Gazdasági és Energiaügyi Minisztériumban került sor a 100 éves Wirtschaftsdienst és az 50 éves Intereconomics szakfolyóiratok jubileumi konferenciájára Berlinben. A konferencián elhangzott előadások az európai gazdasági növekedést meghatározó körülményekkel, a válságkezelés hatásaival, a növekedési képességet befolyásoló feltételekkel és a beruházásokat előmozdító szakpolitikai kérdésekkel foglalkoztak. Az előadók igyekeztek a gazdasági növekedéshez szükséges szakpolitikai változtatások irányára ajánlásokat megfogalmazni.

A konferencia első szekciójában az európai gazdasági növekedés ösztönzésének újragondolásával foglalkozó előadásokra került sor. *Andor László* korábbi uniós biztos az egyensúlytalanság, az egyenlőtlenség és a növekedés közötti kapcsolatokat elemezve felhívta a figyelmet arra, hogy a lassú növekedés már az 1970-es évek óta jelentkező probléma, aminek okait több oldalról próbálja az elmélet megmagyarázni. Eredetileg nagyrészt az erőforrások szűkösségével magyarázták az okokat, később a kínálati oldal korlátaira (a technológiai haladás kevésbé forradalmi voltára), majd a keresleti korlátra, a növekvő jövedelemegyenlőtlenségekre vezették vissza a lassú növekedést.

Andor László rámutatott, hogy a növekedés a világgazdaságban és Európában is egyenlőtlen: gyorsabb a BRICS-országokban (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-afrikai Köztársaság), mint az OECD-országokban, gyorsabb az Egyesült Államokban, mint az EU-ban, gyorsabb Kelet-Európában, mint Nyugat-Európában, és gyorsabb Németországban, mint Franciaországban vagy Olaszországban. Részletesen elemezte az EU-n belüli folyamatokat, és arra a következtetésre jutott, hogy a közép- és kelet-európai országok gyorsabb gazdasági növekedése – amit mindenképpen kedvező fejleménynek tarthatunk – a négy alapszabadság, vagyis az egységes piac kínálta lehetőségek kiaknázásának és a kohéziós politikai támogatásoknak köszönhetően alakulhatott ki. Ezzel szemben a monetáris unió tagországai között a centrum-periféria divergenciája erősödik a monetáris unió működésével együtt járó korlátozott mozgástér miatt. Az előadó arra is felhívta a figyelmet, hogy a jövedelmi különbségek a válság következményeként nőttek, elsősorban a bérek terén (nem a juttatások/

transzferek miatt). Következtetéseiben hangsúlyozta, hogy a lassú növekedés az egész OECD-t jellemzi, ugyanakkor az EU-nak speciális jellegzetességei vannak, mert nem is a versenyképessége, hanem a növekedési potenciálja gyenge.

Karl Whelan, a University College Dublin professzora az EU hosszú távú növekedési kilátásai és a strukturális reformok közötti kapcsolatokat elemezte. Makroökonometriai modellszámítások alapján rámutatott arra, hogy a teljes tényezőtermelékenység (TFP) rendkívül alacsony növekedést mutat: 2000–2015 között évi átlag 0,2 százalékosat ért el, miközben a tőkeállomány növekedése a korábbi 2-2,5 százalékos évi ütemről 1 százalékos alá esett. A strukturális reformok éppen ezért elkerülhetetlenek. A reformok három fő irányát vázolta fel: a munkaerőpiaci reform (amely alacsonyabb munkanélküliséghez vezet), a nyugdíjreform, valamint a szélesebb körű termékpiacon reformok. Mindegyik reformterület növekedési hatásait modellszámításokkal mutatta be a 2016–2045 közötti időszakra vonatkozóan, azt szemléltetve, hogy a strukturális reformok elmaradása nélkül az európai gazdaság növekedési kilátásai jelentősen rosszabbak lennének.

Mario Pianta, az Urbinói Egyetem professzora a beruházások előmozdításának szükségessége kapcsán hangsúlyozta, hogy a keresleti oldalon van a probléma. A válság nyomán 2008 óta a magánberuházások csökkentek, a beruházásra fordított közkiadásokat is csökkentették, az exportnövekedés pedig lassabb ütemű, mint a világ GDP-jének növekedése. Rámutatott arra, hogy a magánberuházások nem indulnak el, ha a kereslet hiányzik, hiába a mennyiségi könnyítés (*quantitative easing*, QE). A közberuházások 2008 és 2015 között az euróövezetben 11 százalékkal estek, ugyanakkor megjegyezte, hogy ez nem mindenhol következett be, hiszen például Németországban 24 százalékos növekedés zajlott le. Pianta véleménye szerint négy okból is szükség lenne új európai uniós közberuházási politikára: makroökonómiai okok miatt (kereslet), strukturális okok miatt (új, környezetileg fenntartható, tudásintenzív gazdaság), a kohézió erősítése érdekében, valamint ökológiai indokok alapján (klímaváltozás, energiahatékonyság, megújuló energiák). A Juncker-féle beruházási tervet értékelve, azt megkésettnek és túl szűknek tartotta. Véleménye szerint olyan európai beruházási terv kellene, amely eléri a GDP 2 százalékát (260 milliárd eurót). A beruházásoknak mindenekelőtt a K + F-hez, az oktatáshoz, a közberuházási programokhoz, és a környezeti politikákhoz kellene kapcsolódniuk.

A második szekció a válság utáni szakpolitikák és az új növekedési lehetőségek témakörét járta körül. *Daniel Gros*, a CEPS igazgatója a költségvetési konszolidáció és a növekedésösztönzés közötti kapcsolatot elemezve rámutatott arra, hogy a költségvetési ösztönzés csak ideiglenesen növeli a hiányt, mert annak multiplikátorhatásain keresztül a növekedés gyorsul, ami a GDP-arányos költségvetési hiányt alacsonyabb szintre szorítja. A kérdés az, hogy mikor kell a költségvetési ösztönzést (a gazdaságélénkítést) abbahagyni. Meglátása szerint a költségvetési konszolidációnak folytatódnia kell, mert a munkanélküliség napjainkra már a válság előtti szinten van, ráadásul az aktivitási ráta folyamatosan emelkedik, már magasabb, mint az Egyesült Államokban. A magas eladósodottság költsége kapcsán rávilágított az alacsony, illetve nulla közeli kamatláb alapján levonható veszélyes következtetésre is: vagyis hogy az adósság finanszírozásának költsége nulla. Gros hangsúlyozta, hogy a nulla szint közeli kamat nem maradhat

fenn tartósan, arra kell felkészülni, hogy emelkedni fog. Tehát azt kell inkább mérlegelni, hogy a magas eladósodottság milyen korlátot jelent a gazdaságpolitika mozgásterére és a rugalmas alkalmazkodás szempontjából hosszabb távon.

Philippe Pochet, az Európai Szakszervezeti Intézet munkatársa arra a jelenségre mutatott rá, hogy a gazdasági és monetáris unió megvalósítása során a társadalmi párbeszéd háttérbe szorult, az GMU hatásainak szociális következményeivel egyre kevésbé foglalkoznak. Elemezve az EU hivatalos dokumentumait, meglátása szerint a digitális gazdaság és az éghajlatváltozás lettek a fő kihívásként kezelt területek, a versenyképesség helyett pedig a termelékenység javításának fogalma került minden uniós stratégia középpontjába. Felhívta a figyelmet arra a jelenségre, hogy a szociális megegyezések (társadalmi megállapodások) helyett a termelékenységi tanácsok felállítása felé mozdulnak el az együttműködés keretei.

Mark Blyth, a Brown Egyetem professzora a Brexit általános politikai összefüggéseit vizsgálva hangsúlyozta, hogy a brit kilépés kérdését nem szabad elkülönített esetként kezelni, mert a háttérben általánosan jelentkező tendenciák húzódnak meg. Ezek jellemzője az új jobboldal erősödése, a régi bal összeomlása és a középpártok támogatásának visszaesése. A válság utáni gazdasági folyamatok és a jelenlegi migrációs hullám kezelése is mind az új jobboldali irányzatoknak kedvez, amelyek jelszava a „vissza az ellenőrzést saját kézbe”. Ezt a folyamatot véleménye szerint időben meg kellene állítani az uniós szintű határozottabb cselekvőképesség felmutatásával.

A harmadik szekció az EU teljes növekedési potenciáljának kiaknázásával összefüggő kérdések vizsgálatát tűzte ki célul. *Debora Revoltella*, az Európai Beruházási Bank munkatársa hangsúlyozta a beruházások ösztönzését előmozdító keretek jelentőségét. Rámutatott, hogy az EU előtt nagyon sok kihívás áll: a fellendülés lassú; az integrált pénzügyi piacokat (bankunió, tőkepiaci unió) meg kell teremteni; a költségvetési ösztönzésről továbbra is eltérnek az álláspontok; strukturális reformok kellenek; politikai kockázatok állnak fenn (Brexit, migráció, választások). A hosszú távú kihívást az jelenti, hogy az EU versenyképességének javítását olyan helyzetben kellene elérni, amikor a termelékenység javulása lassul, és a demográfiai folyamatok kedvezőtlenek. A beruházások előmozdításának az együttműködés egyik lényeges területévé kell válnia. Ebbe az irányba mutat a stratégiai jelentőségű projekteket támogató Európai Stratégiai Beruházási Alap, amelynek fő feladata a magánszektor beruházásainak mobilizálása, ugyanakkor ennek kerete – az Európai Beruházási Bank egész hitelezési tevékenységét is figyelembe véve – meglehetősen szűk.

Erik Berglöf, a London School of Economics professzora az uniós szintű iparpolitika és a strukturális átalakulás közötti kapcsolat elemzésekor rámutatott arra, hogy kétféle átalakulás megy végbe a gazdaságban: az egyik a technológiai felzárkózás, a másik a fenntarthatósági átalakulás. Hangsúlyozta, hogy az iparpolitikának az egész gazdaságra kell vonatkoznia, nem csak a feldolgozóiparra. A régi megközelítések már nem alkalmazhatók: vagyis a protekcionizmus, a hanyatló ágazatok támogatása, a feldolgozóipari munkahelyekre való koncentráció. Berglöf szerint az iparpolitikának horizontálisnak kell lennie, és a „vállalkozó állam” szerepét kell megerősíteni. Ennek alapján az állam mint kockázati tőkés vállaljon szerepet, amit megalapozott ágazati párbeszéd és értékelések alapján végezhet. Éppen ezért nagyon lényeges a megfelelő

intézményrendszer. Berglöf az EU szintjén megvalósuló iparpolitikai keretek kapcsán bemutatta, hogy többféle sikeresnek tartható iparpolitikai terület működik. Ilyen például a „zöld növekedési” politika, a horizontális kereskedelempolitika (például a TTIP tető alá hozása), a tőkepiaci unió programja, valamint a magántőkeforrások bevonását célzó különböző fejlesztési támogatások. Ezek mind jól kapcsolódnak a modern iparpolitikától elvárható funkciókhoz.

Anton Hemerijk, a London School of Economics professzora a jelenlegi európai gazdasági kormányzás kritikájaként arra mutatott rá, hogy az EU nem fordít kellő figyelmet a társadalmi beruházás (*social investment*) jelentőségére. Felhívta a figyelmet, hogy a jóléti állam fenntarthatatlanságát sugalló üzenetek (amelyek arról szólnak, hogy az EU a világ GDP-jének 25 százalékát, a jóléti kiadások 50 százalékát adja, miközben népessége a világ népességének csak 7 százaléka) téves megfontolásokon alapulnak. Ezt bizonyítja, hogy a világ tíz legversenyképesebb országából négy európai jóléti állam. Elvileg a hatékonyság és az egyenlőség szembeállítását magyarázó megközelítések azt támasztják alá, hogy a jóléti kiadások kiszorítják a magángazdaság kezdeményezéseit. Ezzel szemben a társadalmi beruházások szempontjából nézve magasabb a foglalkoztatottsági szint, és hosszú távon bővülnek az emberi erőforrások, aminek pozitív hatása van a termelékenység javítására. Hemerijk hangsúlyozta, hogy szélesebb körű (aktív) munkaerőpiaci politikára van szükség, nem egyszerűen a szociális védőhálóról, vagyis a védelemről szól a társadalmi beruházás (illetve a jóléti állam). A két terület közötti hangsúlyeltolódások szoros összefüggést mutatnak az egyes EU-tagországok versenyképességének alakulásával: ahol az előző megközelítésen van a hangsúly, azok az országok sokkal versenyképesebbeknek bizonyulnak.

A konferenciát záró vitában a termelékenység javítását célzó megfelelő környezet, az innovációt támogató körülmények, a beruházásokat ösztönző keretek és a tőkepiaci integráció erősítésének jelentősége mellett nagy hangsúlyt kapott, hogy a hosszú távú versenyképesség megteremtésében nem szabad elhanyagolni az emberi tőkébe való beruházás kiemelkedő szerepét.

Kengyel Ákos